

OBSAH

DOBA PROKOPOVA 7

1. Situace venkovského divadelnictví před založením první české herecké společnosti. Kulturní a politické pozadí doby. Vlastenecké poslání kočovného divadla. 2. J. A. Prokop, jeho umělecký a lidský profil. Spolupráce s Tylem. První ansámbl a první štace v Chrudimi 17. XI. 1849. Vytváření pravidelných kádrů českého divadelního publika. Konzervativní repertoár Prokopův. 3. Epizodní divadelní podnikatel J. V. Svoboda. 4. Tyl cestuje s hereckou společností pod firmou Kullasovou 1851–1853. Tylovy štace a repertoár. Krumlovský, Šimanovský a Köhlerová (Ryšavá) v souboru Tylově. Filip Zöllner počestuje 1853 svou společnost, která jediná absolvuje celou vývojovou cestu společností až do r. 1945. Tyl u Zöllnera až do své smrti 1856 jako umělecký správce, režisér a herec. Šamberk, Vilhelm, Frankovský u Zöllnera. 5. Společnost V. Šmída, typ rodinné družiny. Pokus s prvními zpěvoherci. 6. Umělecký i hospodářský úpadek Prokopův. Honorářový systém „dílů“. Mošnovy začátky u Prokopa. 7. J. Štandera zakládá 1849 svůj podnik na koncesi Kullasovu. Oslava památky 100. narozenin Schillerových. J. J. Stránský zřizuje novou českou hereckou společnost. Jiljí Krámer získal 1862 divadelní koncesi po V. Nyplovi. České sezóny u německých ředitelů Siegeho a Walburga-Weseckého. Seifert, Slavínská, Bekovská začínají kariéru u Walburga. 8. Konec prvních průkopníků Prokopa a Zöllnera 1862–63. Vdova Eliška Zöllnerová, jedna z nejmarkantnějších postav venkovského divadelnictví. Její synové Filip, František a Karel. Smrt J. Štandery. Společnost Štanderova obhospodařuje Moravu. 9. Proměna ducha i forem kočovného divadla v polovině šedesátých let. Studentstvo a dělnictvo se uplatňuje v kádrech publika. Politická aktivita venkovských divadelníků. Vývoj dopravních prostředků se projevuje v kočovnickém podnikání. Putovní jeviště. Praxe na divadelních štacích. Občanské a sociální poměry herců. Vztah k ochotníkům, k stavovskému rozvrstvení venkovského diváctva. Zpravodajství provinčního tisku. Divadelní vyspělost různých oblastí.

1. Charakteristika proměny povahy kočovného divadla. 2. Přechodný typ mezi vlasteneckými průkopníky a podnikateli s vyšší uměleckou ctižádostí. F. J. Čížek uvádějící k divadlu Šmahu, Adélu Volfovou, Slukova. Další neprůbojní ředitelé: Antonín Mušek, Václav Braun, Vilém Jelínek, otec čtyř vynikajících hereček, Terezie Knížková, Václav Svoboda aklimatizovaný na Moravě, Emanuel Rott a jeho choť, hvězda venkovského jeviště, Hynek Vicena, Jan Kozlanský, Václav Pázdral, divadelník záhadného profilu. 3. Pozvedání umělecké úrovně společnosti. Kramuele, budovatel první arény. Bitnerovy začátky u Kramuela. Hofova aréna v Komotovce. Němec Szening za své české éry proboují Shakespearu na venkově. 4. Fr. Pokorný, nejnáročnější kočovný podnikatel před Švandou. Pokorného názory na dramatické umění. 5. Švanda, neherec mezi řediteli, reformuje hereckou práci: vysvobození herecké osobnosti z kategorií tzv. oborů. Švandova výchova talentů. Začátky Švandovy společnosti v r. 1865 a jeho 14 plzeňských sezón. Pešková, Šamberková, Křepelová, Seifertová, Jan Vávra a další individuality. Postupné osamostatňování Švandova repertoáru. Arény: v Pštrosce, na Smíchově a v Plzni. Začátek Švandovy opery s dirigentem Mořicem Angrem. Francouzská orientace Švandovy činohry. Umělecký soubor Švandův s Prozatímním (a Národním) divadlem. J. J. Stankovský s druhou hereckou garniturou Švandovou. Divadelní tisk ve službách Švandových průbojů. Dominantní postavení Šmahovo ve Švandově činohře. V opeře T. Boschettiová. Stále Švandovo divadlo na Smíchově otevřeno r. 1881. Rozhodující období Švandovy dramaturgie, boje o zítěk realismu a naturalismu. Beaumarchaisova Figarova svatba poprvé v Čechách u Švandy. Ruští autoři. Zola na Smíchově. Rok 1882 u Švandy a na Zemském divadle. 6. Umělecká distance Švandova od současných venkovských podnikatelů. A. Libická a několik moravských ředitelů. Josef Faltys. Josef Mušek. Jan Košner, zaměstnavatel M. Slatinské (Hübnerové). 7. Jan Pištěk zakládá r. 1877 svou společnost a vytváří se Švandou a Pokorným triumvirát, který se střídá na trojúhelníku divadel: Plzeň, Brno a pražská předměstí. Pištěkovo těžiště v opeře. Renovování arény v Kravíně. K. Lier. F. Šípek, L. Rottová, Budil u Pištěka. Vojan a jeho role 1878–1879. V opeře Vilém Heš. Premiéra Bendlova Starého ženicha r. 1882 v Chrudimi u Pištěka. 8. Pokorný v soutěži se Švandou a Pištěkem. Vojanova činnost u Pokorného. 9. Závěrečná charakteristika období. Rozbor úpadkového živnostenského divadelnictví a umělecké obrody vedené Švandou. Kombinace kočovného provozu se stálými sezónami. Repertoárový obzor a sociální situace společností před založením Ústřední jednoty českého herectva. Pokorného výklad krize cestujících společností.

1. Hospodářské pozadí kočovného provozu. Rozbor okázalých kulturních událostí a rostoucí krize návštěv divadla. Doba velkých výstav a vítězství českých divadel na nich. Zahraniční zájezdy. Na rubu této fasády katastrofální postavení společnosti. Úspěch dělnických představení. První návrhy na řešení krize a na reformu společnosti. Stagnace repertoárová. Realismus v dramatece a v herectví. Náznaky nových porealistických uměleckých směrů. 2. Společnost Fr. Ludvíka. Ludvíkova společnost zakládá stále české divadlo ve Spojených státech. 3. Průkopnictví V. Chodéry na Moravě, v průmyslovém a hornickém Slezsku. Vlastenecké a umělecké zásluhy Choděrovy, jeho pokrokovost. Poslední fáze společnosti Kramuelovy a její přechod pod ředitelství J. V. Suka. Suk v divadle Uranie. T. Kratochvíl dědí společnost Čížkovu. Želenský a Frýda u Kratochvíla. 4. Budil, žák Švandův, poslední velký soukromý ředitel, založil společnost roku 1887. Výchovná práce Budilova. Svědectví jeho herců. Aréna v Plzni. Zimní plzeňské sezóny 1889–1891. Shakespearovský cyklus, základ plzeňské dramaturgie. V opeře B. Pták. 5. Vojan v neuskutečněné roli divadelního ředitele. Švanda od r. 1886, kdy přenesl těžiště svého podnikání na Brno. Zlatý věk brněnského divadelnictví. Vojanův růst pod Švandou. Hana Kubešová (Kvapilová). Merhaut s V. Mrštíkem bojují za Švandu, Vojana, Kubešovou. Doba Švandových Ibsenů, které uváděl v Brně nebo na Smíchově před Národním divadlem. Předchůdce Hilarův v režii davových scén: Julius Caesar, Jan Výrava. Opera s Wollnerovou. Venturini. Provedení Dona Juana. První česká inscenace Čechova 1889. Vrchol brněnských operních sezón Švandových: Braniboři v Čechách. Únava Švandova. Jeho náhlá smrt 5. I. 1891. 6. František Pokorný. Opera Pokorného. Karel Veselý a Bohdan Žalud. Konec Fr. Pokorného r. 1893. 7. Přehled plzeňských a brněnských sezón. 8. Brněnské působení J. Pištěka. Vrchol kariéry Pištěkovy. Události jeho opery v Plzni. Kovařovic, Polák, Kroupa, Šír aj. Provedení Lohengrina 1887. Česká premiéra Tannhäusera v Plzni 16. I. 1888. Nedostatečný zájem plzeňské publika. Divadelní všeho chuť v Pištěkově pražské aréně. Pokles úrovně Pištěkovy činohry. R. 1893 otevřeno nové Pištěkovo divadlo na Vinohradech. Pištěkovo působení v Brně a na zájezdech. Premiéra Janáčkovy opery Počátek románu v Brně 1894. Pištěk se soustřeďuje na své vinohradské divadlo a přestává kočovat. 9. Závěrečná fáze divadelního cestování Budilova. Krize návštěv sráží i Budilovu plzeňskou činnost. Budil v Brně a na českém venkově. Budil ztrácí Buriana a M. Hilbertovou. Česká premiéra Tolstého Vlady tmy roku 1900 v Plzni u Budila, s Jaroslavem Puldou, Antonií Puldovou, M. Vintrovou a Kreuzmannem. Budil rozpouští svou společnost r. 1900 a stává se hercem u Pištěka. R. 1901 vystupuje na Národním divadle v Potopeném zvonu a Formanu Henčlovi. R. 1902 je povolán za ředitele nového plzeňského městského divadla a končí svou kočovnickou dráhu. 10. Pavel Švanda syn. Sestupná tendence jeho podnikání. Jan Kubík spravuje Švandovo divadlo na Smíchově. Společnost J. E. Sedláčka, nástupkyně Švandovy společnosti.

11. Velkorysý podnikatel L. Chmelenský. Průbojně uvedení veristické opery Mascagniho Sedlák kavalír, obdoba realistického a naturalistického pochodu v činohře. Chmelenského osobnosti. Karel Burian, Wollnerová, Šír, Pivoňka, Ryšavá, Vilhelm, Jan Vávra, Želenský, Ineman, Slatinská (Hübnerová). Zájezdy do Vídně a do Dalmácie. R. 1895 ústup Chmelenského od opery, předzvěst jeho konce. 12. R. 1891–1892 spravuje brněnské divadlo V. Hübner. Společnost Hübnerova až do svého zániku 1894 působí na moravském venkově. Růst Marie Hübnerové. Jan Hurt, jeho ředitelování v Libni 1892, kultura repertoáru. 13. R. 1893 navazuje na společnost Pokorného F. Trnka. Vynikající práce jeho režiséra Jaroslava Puldy a činoherních umělců Emy Peškové (Pechové) a Aloise Vojty. Trnkova opera. Julius Bochníček, Jiří Huml, Emil Burian. V letech 1900–1902 Trnka vede plzeňské divadlo. 14. Fr. Lacina, jeho cestování a velké sezóny v Brně 1899–1903. Potopený zvon, Vláda tmy, Strýček Váňa – vizitky Lacinovy. Primadona J. Kurzová v Libuši. Julius Bochníček. V činohře Pulda, manž. Pechovi, F. Bursová, sestry Jelínkovy, Hlavatý, Hašler, Chlumský. Lacinovy zájezdy do Uher, Dalmácie, Bukoviny. Alois Staněk Doubravský na jednu sezónu vystřídává Lacinu. Kuriózní jeho brněnského působení: sezóna bez veseloher. Slavná premiéra 21. ledna 1904: Janáčkova Její pastorkyňa s Kabeláčovou, Doubravským a Schützem. 15. Antoš Frýda, začátky jeho společnosti, průkopnická působnost na hornickém českém severu. Frýdovo úsilí o vzorné předměstské dělnické divadlo v Libni. Brněnské zkušenosti. Revoluční rok 1905, politické bouře v Brně. Činoherní umělci Frýdovi: Pulda, Pechovi, Beníšková, Branald, Merhaut aj. Jan Blažek se roku 1908 odpojuje od Frýdy a zakládá vlastní společnost vysoké úrovně (s Matysem, Rolandem, Kovaříkem, Vošalíkem, Burdou, D. Želenským aj.). Opera Frýdova inscenuje 1905 Foerstrovu Evu, 1907 Lisztovo oratorium Svatá Alžběta, 1907 českou premiéru Samsona a Dalily od Saint-Saënsa. Frýda uvádí dramatika Dyka. R. 1909 se Frýda vrací do Libně, avšak ve funkci ředitele Operety Mařenky Zieglerové. V Brně je jeho nástupcem Ant. Fencl. Umělecký růst Ant. Strnada. 16. Nenáročný kočovní podnikatelé Ondřej Červíček, Adolf Brázda, autor her Sedm havranů a Popelka, K. B. Štětka, R. Růžička, R. Příbramský, Jos. Štekr soustředěný na český sever, Ant. Chlumský s herci M. Novým, V. Vydrou, M. Svobodovou aj., K. Stocký, první ředitel B. Zakopala, Josef Tuttr s Kovaříkem, St. Langrem, Karenem, Kreuzmannem, V. Sýbrt-Mělnický, zaměstnavatel Václava Vydry a Jaroslava Vojty, Fr. Šípek jako herec a ředitel. 17. Zöllnerova společnost stále trvá. Kult operety. Postupné ozdoby společnosti: Bohumil a Marie Ptákoví, Jiří Huml, Josef a Terezie Brzkovi, Otylie Jelínková (Beníšková). R. 1899 definitivně do svazku společnosti vstoupil V. Vydra a přiznal se do Zöllnerova rodu. Další talenty: Ant. Čepela, K. Jičínský, Ed. Kohout, Vladimír Merhaut, těsně před první světovou válkou Fr. Smolík.

VÝHLED K VÝCHODOČESKÉ SPOLEČNOSTI . 200

Politický obzor kolem let 1905–1906. Kulturní událost: příjezd Moskevského uměleckého divadla. Soukromopodnikatelský typ společnosti se opotřebovává. Úsilí o novou hospodářskou základnu společností, oživení Slukovova plánu na zřízení divadelních žup. R. 1905 se rodí Divadlo sdružených měst východočeských. Reforma společností se neuskutečňuje v celém rozsahu. Úpadek Východočeské společnosti za první světové války. Perspektivy celé instituce divadelních společností.

AUTORŮV DOSLOV 207

POZNÁMKY 211

LITERATURA 231

REJSTRÍK JMENNÝ 233